



Egy évtizeddel ezelőtt lázas szervezőmunka zajlott tanszékünkön. A titkos küldetés „célpontja” pedig tanszékvezető professzorunk, Font Márta volt, akit akkor 60. születésnapjára szeretnénk volna meglepni egy ünnepi tanulmánykötettel. Az akadályt sikerrel vetjük, ugyanis az ünnepelt elmondása szerint ő semmit sem sejtett „összeesküvésünkről”. Meglepettséggel átjárt meghatottsága pedig érzékelhető is volt mindenki számára, aki részt vett a 2012. május 11-én tartott születésnap-i köszöntésén, amikor átnyújtottuk számára a tisztelgő kötetet. Tíz év elteltével hasonló előkészületek zajlottak, természetesen ezúttal is *sub rosa*. A célkeresztben lévő személy most is Font professzor asszony, és a fő konspirátorok és a „tettetársak” is többé-kevésbé megegyeznek a korábbi akcióban résztvevőkkel. E tanulmánykötettel Font Márta szakmai munkássága előtt tisztelegnek tanítványai, kollégái és pályatársai 70. születésnapja alkalmából.



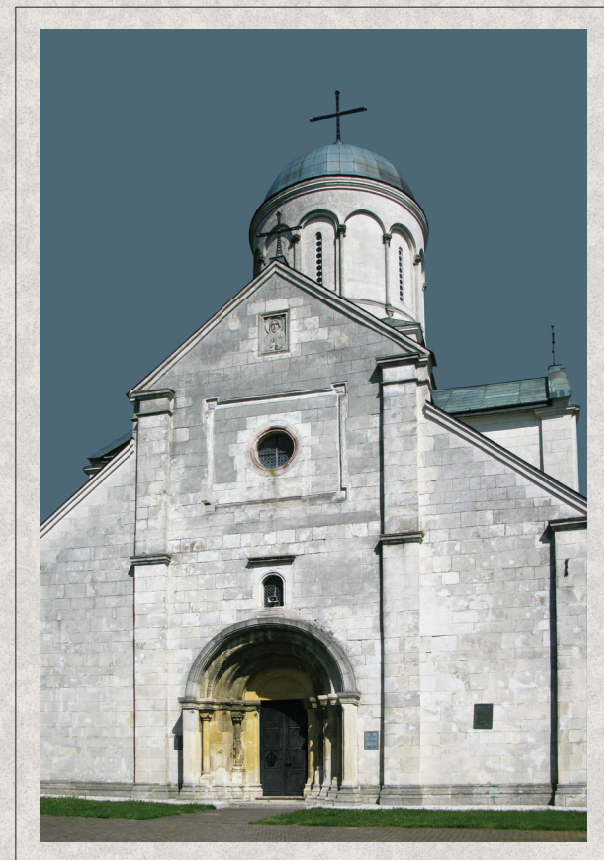
Ruscia • Hungaria • Europa

Ünnepi kötet FONT MÁRTA professzor asszony 70. születésnapjára



• Ruscia • • Hungaria • • Europa •

Ünnepi kötet
FONT MÁRTA
professzor asszony
70. születésnapjára



KRONOSZ KIADÓ

Ruscia – Hungaria – Europa

• Ruscía •
• Hungaria •
• Europa •

Ünnepi kötet
FONT MÁRTA
professzor asszony
70. születésnapjára

Szerkesztette

BAGI DÁNIEL – BARABÁS GÁBOR – FEDELES TAMÁS – KISS GERGELY

Kronosz Kiadó
Pécs, 2022

A kötet megjelenését támogatta:

MTA – PTE – ELTE Középkori magyar egyházi archontológia
1000–1387 Kutatócsoport
Pécsi Tudományegyetem Egyháztörténeti Kutatóközpont
A PTE BTK Középkori és Koraújkori Történeti Tanszéke

ISBN 978 615 6339 45 4

© Szerzők, 2022

© Szerkesztők, 2022

© Kronosz Könyvkiadó Kft., 2022

Tartalom – Table of Contents

Köszöntő	9
Laudatio	11
Tabula Gratulatoria	13
ÁRVAI TÜNDE	
Egy birodalmi grófnő a Magyar Királyságban: Cillei Anna	15
BAGI DÁNIEL	
A 14–15. századi lengyel elbeszélő források és a lengyel annalisztika magyar adatainak kutatási lehetőségei	31
BARABÁS GÁBOR	
„ <i>ipsius ducis et prefati regis</i> ”. A magyar királyi család és a pápai küldöttbírótság a tatárjárástól a 13. század végéig	45
BÁLING PÉTER	
A magyarok országáról, melyet hajdan Pannóniának hívtak. Jakob Unrest Magyar Krónikája	61
BÁRÁNY ATTILA	
A Hit Védelmezője és a török	75
BÉLI GÁBOR	
A nők rendelkezési joga Magyarországon az Árpád-korban	103
BÓTOR TÍMEA	
Moszkva uralmának hármas rendszere az 1340-es évektől a 15. század közepéig	119
BUJÁK GÁBOR	
A szepesi prépost és a plébánosok. A szepesi százszok megtelepedése az egyháztörténet szemszögéből	135
BUZÁS GERGELY	
Mosaburg – Zalavár kora középkori templomai	152

CSEERNUS SÁNDOR	
Tölgyfa alatt terem az igazság, avagy az ecsettel írott történelem	213
FARKAS CSABA	
Lackfiak és familiárisaik a 14. század közepén	228
FEDELES TAMÁS	
Újabb adatok Pécs 15. századi történetéhez	244
HORVÁTH ILLÉS	
Megjegyzések a Sárkányos Társaság alapításának történetéhez.	
Az életet adó Szent Kereszt és Szent György mártír szíve	256
HUNYADI ZSOLT	
Eufrozina királyné, a dinasztia és a johanniták:	
egy újragondolt kontextus	273
JANKOVITS LÁSZLÓ	
Városlakó és vadász. Jacobus Piso: <i>Ad Leptam</i>	293
NORBERT KERSKEN	
Hungary as a Place of Exile in the Middle Ages	300
KISS GERGELY	
„ <i>Facultatem concedit conferendi beneficia</i> ”. Külföldiek	
magyarországi egyházi javadalmakban a 14. század első felében	321
KÖRMENDI TAMÁS	
Imre király és András herceg trónviszálya	
a dalmáciai Tengermelléken	354
MAKAI JÁNOS	
Fejedelmek és püspökök Északkelet-Ruszbán	
a 13. század első harmadában	372
MALÉTH ÁGNES	
Johannes de Amelio 1339-es átiratai. Adalékok	
az AAV AA Armaria I–XVIII fond magyar vonatkozású	
okleveleinek történetéhez	388
OBORNI TERÉZ	
János király szakácsa, Bereckfi Mihály	403
ORSÓS JULIANNA	
Kiskorúak és gyámoltalanok a Laienspiegelben	414
PETNEKI ÁRON	
„ <i>Holnap, ha Isten adja, mindkét mecsetben Te Deumot énekelünk.</i> ”	
Sobieski és a felszabadító háborúk szécsényi epizódja,	
1683. november 10.	426

PETROVICS ISTVÁN	
Elöljárók, városvezetés és oklevéladás a középkori és kora újkori Temesváron	444
PÓSÁN LÁSZLÓ	
Az észak-atlanti szigetek a Hanza-kereskedelemben	460
REICH SZABINA	
A fémművesség emlékei a középkori Székesfehérváron	482
RIBI ANDRÁS	
A prépost és a káptalan egyezsége 1512-ben. Megjegyzések a fehérvári falakon kívüli Szent Miklós-társaskáptalan késő középkori történetéhez	510
F. ROMHÁNYI BEATRIX	
Kálmán herceg és a pálosok	529
SASHALMI ENDRE	
Nyikolaj Mihajlovics Karamzin, „Egy orosz állampolgár véleménye” (1819) című feljegyzésének politikai kontextusa és eszmeisége	536
SOLYMOSI LÁSZLÓ	
A zágrábi püspökség helye az Árpád-kori egyházszervezetben	549
SROKA, STANISŁAW A.	
I. (Jagelló) Ulászló magyar király titkai	565
SZENDE, KATALIN	
Narrating a Location. Foundation Stories of Cathedral Cities in East Central Europe	575
SZENDE LÁSZLÓ	
Zichy István és a magyar őstörténet	600
THOROCZKAY GÁBOR	
Gyulafehérvár korai egyházi történetéhez. A Hierotheos-féle térítés	618
VARGA BEÁTA	
Az ukrán nemzeti újjászületés kezdeti szakasza Galíciában 1772-től a „Népek Tavaszáig”	628
VÉGH FERENC	
„Domina Helena Zriniana [...] mortem eluctata [...] anno Salutis MDCCIII. aetatis LX. die XVII. Februarii”. Mikor és hol született Zrínyi Ilona?	641
VESZPRÉMY LÁSZLÓ	
Egy világkrónika rétegei. Johannes de Utino folytatója (BAV, Ott. Lat. 479)	653

WEISZ BOGLÁRKA	
Bocabánya középkorinak vélt oklevelei	671
ZSOLDOS ATTILA	
Kérdések a jászok magyarországi történetének korai szakaszához	700
Interjú Prof. Dr. Font Mártával	719

KISS GERGELY

„*Facultatem concedit conferendi beneficia*”

Külföldiek magyarországi egyházi javadalmakban
a 14. század első felében*



„*Facultatem concedit conferendi beneficia*”

*Foreign clerics in Hungarian ecclesiastical benefices
in the beginning of the 14th century*

For a long time, Elemér Mályusz's thesis, according to which foreign clerics flooded Hungarian church benefices, enjoyed unquestionable authority in Hungarian church history research, and this phenomenon could only be stopped by the vigorous action of Sigismund of Luxembourg at the turn of the 14th–15th centuries. The present research uses prosopographic data of papal envoys to analyze this question for the first decade of the 14th century. The two papal legates Niccolò Boccassini and Gentilis de Monteflorum, who operated in Hungary, arrived, like many other papal legates, with special powers (*facultas*) that theoretically provided more opportunities for foreign clerics to receive benefices in Hungary. The study examines the extent to which the two papal legates took advantage of these opportunities and helped members of their own families to receive ecclesiastical benefices here, and what was their proportion in all the households of the legates.

Keywords: foreign clerics, ecclesiastical benefices, papal reservation, Hungary, fourteenth century, Niccolò Boccassini, Gentilis de Monteflorum



A külföldiek térnyerésére vonatkozó tézist Mályusz Elemér fogalmazta meg a középkori magyar egyházi társadalomról írt, sajátos körülmények között létrejött munkájában.¹ Annak ellenére, hogy első megjelenése, 1971 után alapos kritiká-

* A szerző a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott „Pápai megbízottak a 14. századi Magyarországon (1294–1378) – Online Adattár (NKFIH NN 124763) kutatási projekt vezető kutatója, valamint a Nemzeti Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Program keretében támogatott TKP2020-IKA-04 projekt tudományos főmunkatársa. A címben idézett szöveg szinte formula-ként jellemezi a javadalmak adományozására vonatkozó pápai engedélyeket. Forrása: AAV Reg. Vat. 52, fol. 80v; RC V. 469. sz. (1305. 12. 21.).

¹ MÁLYUSZ 2007. 69., 97. Munkám során a mű 2007. évi kiadását használtam.

ban részesült,² egyes megállapításai tézissekké váltak. A közelmúltban azonban – elsősorban az Anjou-kor végére és Luxemburg Zsigmond uralkodásának idejére vonatkozóan – Mályusz munkáját ismét több kritika érte, amelyek többek között a fenti tétel szilárdságát is megingatták.³

A tézis megfogalmazása alapján logikusan arra gondolhatunk, hogy a jelen-ség jóval korábban, az Anjou-korban bontakozott volna ki, szoros összefüggésben az avignoni pápák határozott javadalmi politikájával. Ez utóbbival újabban Maléth Ágnes foglalkozott behatóbban I. Károly uralkodását véve alapul a vizsgálat-hoz. Szemben az e témakörben szintén meghatározó Fraknoi Vilmos véleményé-vel arra jutott, hogy a korszak pápai – különösen XXII. János (1316–1334) – nagy hangsúlyt fektettek az egyházi javadalmak betöltése feletti pápai ellenőrzésre.⁴

Kérdés azonban, hogy ez a tendencia értékelhető-e úgy, hogy önmagában megnyitotta (volna) az utat a külföldiek előtt, és azok tényleg előzönlöttek (volna) a magyarországi egyházi beneficiumokat?

A jelen tanulmány nem vállalhatja, hogy egy ilyen nagy horderejű kérdés egészére választ adjon, már csak azért sem, mert ehhez be kellene vonni a vizsgá-latba az 1342 utáni időszakot is, azonban a pápai javadalompolitika illetén vizs-gálata erre a korszakra nézve még nem áll rendelkezésre. Ellenben arra érdemes kísérletet tenni, hogy egy olyan rövid időszakot elemezzünk alaposabban, amely elméletileg kifejezetten kedvezett a külföldiek magyarországi térnyerésének.

A pápai kiküldöttek (*legatus a latere, nuntius*) a fő megbízás mellett gyakor-ta kaptak különleges jogosítványokat, amelyek lehetőséget adtak felhatalmazá-suk szervezeti és anyagi feltételeinek biztosítására (ellátás, hivatali személyzet), szabályozták jogszolgáltatásuk kereteit, egyházszervezeti kérdésekben való il-letékességüket (egyházi intézmények átszervezése, javadalmi ügyek stb.), végül biztosították bizonyos lelki engedmények alkalmazását (búcsú, gyóntató válasz-tás stb.). Ezek általában jóval meghaladták a megbízott ajánlóleveleinek számát.⁵ E gyakorta népes küldöttségek⁶ egyházi tagjai számára megélhetésüket biztosí-tandó természetes megoldást jelentett az, ha uruk kisebb javadalmakat adomá-

² FÜGEDI 1974; MEZEY 1979. Ezek összefoglalását l. C. TóTH 2017b.

³ C. TóTH 2017a; C. TóTH 2017b; C. TóTH 2019a.

⁴ MALÉTH 2020. 172–194.

⁵ Összehasonlításl: Fülöp fermói püspök, pápai oldalkövet esetében ez a szám (*facultates*) 27, Bocca-sininél 33 volt. Kovács 2019. 148–151. (1. melléklet III/1–27. sz.), MALÉTH 2020. 58., 64. és 4. táblázat. Gentilis esetében az újabb kutatás 15 ilyen különleges engedéllyel számol.

⁶ Erre nézve egyfelől a zsinati szabályozás mérvadó, másfelől azok források, amelyek a pápai megbí-zottak személyzetéről, udvartartásáról tudósítanak. Az 1179-es III. Lateráni Zsinat 4. kánonja szerint egy bíboros legfeljebb 25 lovas kísérettel utazhatott. HEFELE – LECLERCQ V/2. 1091–1092. Ezeken kívül még két 14. századi intézkedés ismert: XXII. János 1316. évi (*Dat vivendi normam*) és VI. Ince

nyozott számukra e különleges jogosítványok birtokában. Úgy tűnik, hogy a 13. század végén a feltételek még szigorúbbak voltak. Fülöp fermói püspök, legátus (1278–1281) *facultas*ainak egyike arról tanúskodik, hogy a legátus nem nevezhette ki egyszerűen egyik klerikusát valamely világi egyházi vagy szerzetesi intézménybe. A pápai engedély 15 főben határozta meg a kedvezményezettek körét, és intézményenként egy személy javadalomhoz jutását kezdeményezhette a legátus. Ezen kívül a legátusnak tekintettel kellett lennie a javadalom adományozás jogát bíró személy(ek) véleményére. Könnyebbséget jelentett viszont, hogy az adományozás során a pápai megbízottnak nem kellett figyelembe vennie sem az érintett intézmény belső szabályait, sem az esetlegesen ellentétes pápai szabályozást.⁷ Ami Niccolò Boccassinit (1301–1303) illeti, *facultas*ai jóval szélesebb teret biztosítottak neki arra, hogy kísérete tagjai számára egyházi állásokról és ezáltal bevételekről gondoskodjon. Ő már 100 főnek biztosíthatott egyházi javadalmakat, de csak olyanokat, amelyek pápai adományozási jog alá estek. Ez utóbbi esetében a hivatkozási alap a IV. Lateráni Zsinat volt. Ugyanez volt érvényes a legátusi felhatalmazás területén és időszakán belül megüresedő javadalmak betöltésére is. Ezen kívül arra is lehetőséget kapott, hogy az ő szolgálatába tartozó, de legációja során elhunyt klerikusok javadalmait másra ruházza át.⁸

Gentilis de Monteflorum esetében eddig a kutatás érdekes módon feltűnően kevés különleges jogosítvánnyal számolt. Ami mármost itt a javadalom adományozással kapcsolatban a fennmaradt *facultas*ok között olvasható, az a korábbi két esettel összevetve, igen szűk határok közé szorította volna a legátus lehetőségeit. E szerint ugyanis arra nyert engedélyt, hogy 12, Fermo városából és püspökségéből, illetve az Anconai Órgrófság területéről származó, arra alkalmas embernek ugyanennyi prebendáról vagy beneficiumról intézkedhessen, és ha egyazon állásra két személy jelentkezne, számukra valamely társasegyházban biztosíthatson kanonoki vagy klerikusi állást.⁹ Nehéz elképzelni, hogy a sokkal összetettebb feladattal megbízott oldalkövetét a pápa mindössze tizenöt *facultasszal* ruházta volna fel. Az pedig szinte kizárt, hogy összesen egyetlen, eléggé korlátozott javadalom adományozási lehetőséget biztosított volna a pápa egy kardinálisnak, teljes felhatalmazással bíró legátusnak. Ennél valójában több lehetett, ám ezek egy részét ma már csak közvetett módon lehet rekonstruálni.

1357-ben kiadott rendelkezése (*Ad hohorem*). ZACOUR 1975, különösen 447–449., 453–455; JUGIE 1990. 42–43. Ezek a konstitúciók azonban a vizsgált időszakra nézve nem mérvadóak.

⁷ THEINER I. 332.; KOVÁCS 2019. 148. (III/8.).

⁸ MALÉTH 2020. 364. (4. táblázat III/22–24.).

⁹ BAV Ott.Lat. 2546, fol. 107r.; MON. VAT. I/2. 10, 1. jz (regeszta); RC V. nr. 2284 (regeszta).

A pápai regisztrumkönyvek közül a 54. kötet az, amelyik V. Kelemen második évét tartalmazza, éppen Gentilis speciális felhatalmazásainak felsorolásánál szakad meg.¹⁰ A Vatikáni Könyvtár Ottoboni Latini gyűjtemény 2546 jelzetű kötetében azonban megvan a pápa ezen évi regisztrumainak egy része: egyes bejegyzések,¹¹ valamint az ehhez szóló mutató,¹² sőt, még V. Kelemen első évének egyes oklevelei is itt olvashatók, a szöveg azonban csonka.¹³ Ezek áttekintése alapján nyilvánvaló, hogy a lista korántsem teljes, és joggal feltehető, hogy Gentilis is rendelkezett általánosabb javadalom betöltési jogosultsággal, amelyeket a ma már nem ismert, elpusztult forrásszövegek tartalmazhattak. Erre egyértelmű bizonyítékot ad a legátus 1308. május 30-án Spalatóban kelt, a kalocsai érsekhez és alárendeltjeihez szóló intézkedése. Itt ugyanis maga Gentilis hivatkozik arra, hogy általános felhatalmazást kapott arra, hogy legációja területén megüresedő egyházi javadalmakat töltsön be, kivéve a káptalani méltóságokat, amelyeket választás útján szokás elnyerni, valamint azokat, amelyek jövedelme nem éri el a 10 ezüst márkát.¹⁴

A három pápai legátus – Fülöp, Boccassini, Gentilis – számára biztosított javadalom adományozási jogkör meglehetősen vegyes képet mutat, amennyiben a tényleges megvalósulást vesszük figyelembe. Annak ellenére, hogy Fülöp – mint láttuk – 15 főnek adományozhatott egyházi javadalmat, erre valójában nem került sor. Bár ez esetben a különleges felhatalmazások (*facultates*) nem esetleg megüresedő javadalmakra szóltak, mégsem találjuk nyomát annak, hogy Fülöp ténylegesen bárkit is egyházi javadalomhoz juttatott volna Magyarországon. Ennek maga a rendelkezés is gátat szabott, de a Fülöppel szemben tapasztalható erősen elutasító magatartás sem könnyíthette meg, hogy ilyen intézkedéseket tegyen.¹⁵

Bocassini ennél sokkal tágabb teret nyert, és a környezet sem volt annyira ellenséges, mint elődje esetében. Sőt, a fentebb Gentilis kapcsán már idézett adat tanúsága szerint az ott megfogalmazott korlátozásokat leszámítva a legátus magának tartotta fenn a többi káptalani javadalmak *collatió*ját.¹⁶ Ehhez képest igencsak meglepő, hogy egyetlen olyan eset sem ismert, amikor ezzel a joggal a

¹⁰ AAV Reg. Vat. 54. fol. 152v.

¹¹ BAV Ott.Lat. 2546, fol. 99r–109r. A *facultasok* regesztá formájában olvashatók V. Kelemen regisztrumainak kiadásában. RC V. nr. 2280–2290.

¹² BAV Ott.Lat. 2546, fol. 111r–112v.

¹³ BAV Ott.Lat. 2546, fol. 114r–125v. Gentilis iratainak kiadásában ezeket a *facultasok*at részben csak címszavakban olvashatjuk. MON. VAT. I/2. 10. 1. jz.

¹⁴ MON. VAT. I/2. 11–13.

¹⁵ A legáció legújabb értékelésére Kovács 2019.

¹⁶ MON. VAT. I/2. 11.; MALÉTH 2020. 62–63.

pápai legátus valóban élt volna, jöllehet az egyéb *facultasok* gyakorlati érvényesítésére vannak példák.¹⁷

A legjobban dokumentált Gentilis magyarországi legátusi megbízatása. Az előbb említett, 1308. május 30-i intézkedése mintegy összefoglalta az általa alkalmazható javadalompolitika kereteit, és lényegében minden megüresedő székes- és társaskáptalani állásra kiterjesztette betöltési jogát, leszámítva a már említett korlátozásokat.¹⁸ Ha most ennek a kiterjedt felhatalmazásnak a gyakorlati megvalósulását nézzük, akkor hat eset jön számításba. Pályafutásukat a lehetőségekhez mérten érdemes a maga teljességében nyomon követni, így pontosabban kitapintható, hogy a magyarországi javadalom szerzés hogyan illeszkedett ahhoz.

Az első ebben a sorban Gasparus de Montasia (vagy a forrásokban még Casparus de Montefia, Monteffia alakban is felbukkanó) klerikus,¹⁹ akivel legelőször XI. Benedek okleveleiben találkozunk. A pápa 1304. február 16-án őt nevezte ki a pápai államok sorába tartozó Campania és Maritima lelki ügyeinek kormányzójává (*rector in spiritualibus*), majd nem sokkal később, március 21-én megismételte ezt. Gasparus-t mindkét alkalommal comói kanonokként említik.²⁰ Ebben a minőségében kapott megbízást XI. Benedektől 1304. február 29-én, hogy intézkedjen Nicolaus pápai írnok ügyében, akit az alatrii püspök megfosztott a S. Leonardus-egyház igazgatói állásától.²¹ Ugyancsak comói kanonokként lépett Gentilis szolgálatába, 1308. június 11-én a legátus rá bízta a spalatói főegyházmegye egyházi intézményeinek vizitációját.²² Nem egészen másfél hónappal később ügyhallgatóként szerepel Gentilis egyik oklevelének tanú között.²³ November elején a traui püspök perében már tanúként szerepel a legátusi káplánok sorában, de neve mellett sem itt, sem az előző oklevélben nem szerepel kanonoki állásának megjelölése.²⁴ December 6-án Budán tanúskodott egy a legátus előtt folyó perben,²⁵ amelyet igazol az erdélyi püspökválasztás ügyében folytatott vizsgálatban ugyanazon a napon felvett egyik jegyzőkönyv részlete. Ebben az olvasható, hogy nem vett részt az eljárásnak ebben a részében, mivel éppen Budán tartózkodott.²⁶ A következő év áprilisában, majd 1310 nyarán több alkalommal is tanúként, illetve ügyhallgatóként

¹⁷ MALÉTH 2020. 59–63.

¹⁸ MON. VAT. I/2. 11–13.

¹⁹ L. Függelék I. 5.

²⁰ AAV Reg. Vat. 51. fol. 76^v, nr. 310.; RB XI. nr. 349; AAV Reg. Vat. 51. fol. 110^v, nr. 470.; RB XI. nr. 557.

²¹ AAV Reg. Vat. 51. fol. 93^r, nr. 398.; RB XI. nr. 457.

²² MON. VAT. I/2. 14–16.

²³ MON. VAT. I/2. 37.

²⁴ MON. VAT. I/2. 71.

²⁵ MON. VAT. I/2. 131.

²⁶ MON. VAT. I/2. 176.

találkozunk vele a legátus előtt zajló peres ügyekben, amelyekben következetesen a legátus káplánjának nevezik.²⁷ E mellett pedig, több-kevesebb rendszerességgel feltűntetik neve mellett erdélyi kanonoki állását is. 1309 júliusában Renerius dictus Zucyus de Tuderco legátusi kiküldött bíró helyetteseként (*subdelegatus*) említik a Benedek veszprémi püspök és a stefaniták között zajló perben. Itt tűnik fel először a neve mellett a szatmári esperesség, azaz pontosítást nyert, milyen állást is bírt az erdélyi káptalanban.²⁸ 1310. április-június folyamán részben Jakab gnieznói érsek és Johannes Muscata krakkói püspök, részben a wrocławai Szűz Mária-monostor ügyében járt el ügyhallgatói és tanúi minőségben Gasparus bíborosi káplán, erdélyi kanonok, akit a források jogban jártas embernek (*iurisperitus*) neveznek.²⁹ Legátusi kinevezés vagy folyamodvány hiányában ugyan nem tudjuk pontosan, hogyan nyerte el magyarországi kanonoki és esperesi állását, annyi azonban biztos, hogy a kulcs motívum mindenképpen az lehetett, hogy Gasparus Gentilis szolgálatába lépett. Gasparus nevével évekkel később még találkozunk a pápai forrásokban. 1317. augusztus 17-én XXII. János egy kölni kanonoki prebenda várományosává tette, mégpedig úgy, hogy nem kellett lemondania egyéb, comói és erdélyi javadalmairól. A dokumentumból azt is megtudhatjuk, hogy I. Károly király káplánja volt, és a kinevezés a magyar király kérésére történt meg.³⁰

1310 júliusában Benedek veszprémi püspök és a stefaniták perében, mint láttuk Renerius dictus Zucyus de Tuderco kapott kiküldött bírói megbízatást, azonban azt nem maga, hanem helyettese Gasparus hajtotta végre.³¹ Témánk szempontjából sokkal érdekesebb, hogy e nyilvánvalóan külföldi klerikus neve (de Tuderco, néha Tuderto) alapján a todi egyházmegyéből érkezett. Egy három hónappal későbbi ügyben a tanúk között is felbukkan Zucyus de Collatzone mint a legátus káplánja és *familiaris*a, aki aligha lehetett másik személy.³² Mindkét forrásban szerepel magyar egyházi javadalma, elsőként gömöri, másodszer esztergomi esperesi címe. Feltehetőleg ez utóbbi csak elírás lehet, aligha gondolhatunk ugyanis a székesegyházi esperesre, amely címet az esztergom-szentgyörgyi prépostok töltötték be.³³

²⁷ MON. VAT. I/2. 98, 157.

²⁸ MNL OL DF 287826; AOKt. II. 695. sz.

²⁹ AAV Reg. Av. 1, fol. 102r–104v., 108r–110v.; MPV III. 129–136., 131. sz.; MPV III. 152–153., 178–179., 185., 133. sz.

³⁰ „[...] consideratione prefatis regis pro te, capellano suo [...]” – AAV Reg. Vat. 66. fol. 189v–190r.; LC J XXII. 4776. sz. Érdemes megjegyezni, hogy ekkor járt követségben Avignonban Jánki László választott kalocsai érsek és Péter boszniai püspök. MALÉTH 2020. 353 (3. táblázat, 6–8. sz.).

³¹ MNL OL DF 287826; AOKt. II. 695. sz.

³² MALÉTH 2020. Adattár 179. sz.

³³ Ekkor éppen Péter, Lőrinc pozsonyi polgár fia. C. TÓTH 2019b. 51., 75.

Korábbi és későbbi egyházi pályafutásáról csak bizonytalan adatokkal rendelkezünk, ennek akadálya leginkább az, hogy e két név pontosan ugyanilyen alakban más forrásból nem ismeretes. Próbaképpen kigyűjtöttem a hasonló névalakú klerikusokat a korabeli pápai kiadványokban, és e vizsgálat rostáján két személy akadt fenn: Raynerius Conradi Grassi de Tuderto és Raynaldus Carocii de Tuderto.

1301 májusában Conradus Grassi de Tuderto fiát, Raynerius pisai kanonokot VIII. Bonifác mentesítette a papi rendek felvétele alól öt évre.³⁴ Elképzelhető, bár csak feltételeSEN, hogy ő és Renerius egy és ugyanazon személyt takarnak. Ellentmond ennek ugyanakkor az, hogy ezen kívül e névvel a későbbiekben egyáltalán nem találkozunk.

A másik, véleményem szerint valószínűbb azonosítási lehetőség Raynaldus Carocii de Tuderto személyével kapcsolatban áll fenn. 1296. október 24-én a pápa mások mellett Raynaldus poitiers-i kanonokot bízta meg azzal, hogy Johannes Puzaroni de Clarigninano számára a spoletói egyházmegyében valamilyen egyházi javadalomról gondoskodjon.³⁵ 1297. március 14-én hasonló szerepben tűnik fel, a kedvezményezett ezúttal Berengarius Regis saintes-i kanonok volt, aki ugyanott a dékáni tisztséget nyerte el egy sok fordulattal tarkított választást követően.³⁶ Négy nappal később hasonló megbízást kapott, ezúttal Jacobus Blasii számára kellett egy beneficiumot biztosítania a todi egyházmegyében, gyaníthatóan azért, mert maga is innét származott, neve legalábbis erre utal. Feltehetően ő az a Raynaldus *magister*, aki kamarai kifizetésben részesült 1299-ben. 1301 november 15-én a pápa egy várományos javadalmi kinevezés esetében ismét őt bízta meg az intézkedés végrehajtásával.³⁷ 1304. április 2-án újabb megbízás következett, azúttal a todi egyházban, amelyben – a szöveg tanúsága szerint – maga Raynaldus is kanonoki prebendával bírt.³⁸ 1307. július 4-én már ő maga kap engedélyt V. Kelemtől, hogy ardini esperesi kerületében más végezze el a kötelező egyházlátogatási feladatokat, jövedelmét pedig pénzben kapja meg. A dokumentum más fontos információt is tartalmaz azon túl, hogy a poitiers-i kanonoki javadalom mellett a szomszédos Maillezais egyházmegyében immár esperesi hivatalt viselt, hiszen Raynaldus ezúttal pápai káplánként szerepel. Az engedély alapján pedig feltehető, hogy a pápa környe-

³⁴ AAV Reg. Vat. 50. fol. 40r.; RB VIII. 4088. sz.

³⁵ AAV Reg. Vat. 48. fol. 129r.; RB VIII. 1436. sz.

³⁶ AAV Reg. Vat. 48. fol. 234v.; RB VIII. 1832. sz.

³⁷ AAV Reg. Vat. 50. fol. 70v.; RB VIII. 4205. sz.

³⁸ „In eodem modo priori sancti Donati de Tuxalla, Tudertine diocesis, ac Petro de Valengis basilice Principis Apostolorum de Urbe, et Raynaldo Caroci Tudertine canonicis ecclesiarum” – AAV Reg. Vat. 51. fol. 173v.; RB XI. 955. sz. (kiemelés: K. G.)

zetében tartózkodott³⁹ 1308. január 30-án ismét javadalombetöltési megbízást kapott a pápától.⁴⁰ 1310-ben hasonló szerepkörben találjuk: október 28-án Raynaldus todi kanonoknak és pápai káplánnak, Todi püspökének, illetve Petrus de Viridio elnei kanonoknak kellett Jacobus pápai írnok, todi klerikus számára ugyanezen egyházmegyében megfelelő javadalmat biztosítaniuk.⁴¹ Ezt követően majd' egy évtizedre eltűnik az ilyen, javadalmak betöltésével kapcsolatos forrásokból, ami egybevágni látszik azzal, hogy ez idő alatt részben magyarországi tevékenysége szólította el a pápai udvartól. 1319 decemberében tűnik fel ismét, ekkor, úgy tűnik poitiers-i kanonoki állását átadta Aymery de Saint-Cyr-nek.⁴² Lemondása aligha lehetett önkéntes, hiszen XXII. János 1320. november 26-i parancsleveléből arról értesülünk, hogy Raynaldust azért fosztották meg poitiers-i kanonoki állásától, mert több mint tíz éve elhanyagolta a helyben tartózkodás kötelezettségét.⁴³ Ez ismét azt látszik megerősíteni, hogy 1308 januárja után előbb a magyarországi legáció, majd annak lezárulta után más, közelebből egyelőre nem ismert feladat miatt nem teljesítette a kanonoki állással együtt járó feladatokat. Utoljára 1328. május 24-én szerepel a neve írott forrásban, igaz, ekkor már bizonyosan nem volt életben, hiszen éppen e miatt intézkedtek a megüresedett todi kanonoki és esperesi állásáról.⁴⁴ Természetesen nem jelenthető ki egyértelműen, hogy ez a Raynaldus⁴⁵ azonos a Gentilis kíséretében tevékenykedő Reneriusszal, erre csupán a név hasonlósága és azonos származási hely (Todi) utalhat.

A következő személy Philippus de Sardinia, aki Gentilis de Monteflorum pápai legátus egyik legtöbbet foglalkoztatott ügyhallgatója volt. A források tanúsága szerint oristanói kanonokként került Gentilis szolgálatába, leginkább általános ügyhallgatóként, olykor a legátus előtt tárgyalt ügyek tanújaként szerepelt.⁴⁶ Egyértelműen az ő udvartartásához tartozott: a bíboros *familiarisa*, káplánja és klerikusa megnevezéssel illetik a szardíniai székesegyház e kanonokját. Ez a címzés 1308 nyara és 1310 decembere között volt használatos, magyarországi javada-

³⁹ AAV Reg. Vat. 54. fol. 126r.; RC V. 2142. sz.

⁴⁰ AAV Reg. Vat. 55, cap. 152. f. 29r.; RC V. 2461. sz.

⁴¹ AAV Reg. Vat. 57. fol. 261r.; RC V. 6236. sz.

⁴² 1319. december 10-én kapott engedélyt Arnaldus, a S. Eustachius szerpap-bíborosa, hogy Aymericus salisburyi, Raynaldus poitiersi és Bernardus de Cucinato pisai kanonoki javadalmairól intézkedjen belátása szerint. AAV Reg. Vat. 70. fol. 239r.; LC J XXII. 10711. sz. December 22-én azután a kardinális ki is nevezte Arnaldust poitiers-i kanonokká. AAV Reg. Vat. 70. fol. 242r-v; LC J XXII. 10755. sz. Személyére I. FEG 10 (Poitiers). 205., 548. sz.

⁴³ AAV Reg. Vat. 71. fol. 124v-125r.; LC J XXII. 12660. sz.

⁴⁴ LC J XXII. 42508. sz.

⁴⁵ Személyére I. FEG 10.: Poitiers, 354., 111. sz.; BOESPFLUG 2005. 380-381., 964. sz.

⁴⁶ MALÉTH 2020. Adattár 175. sz. Tevékenységére I. részletesen: Függelék I. 7.

lomviselésre csak viszonylag későn, 1311. május-júliusban van adat, akkor pozsonyi prépost volt.⁴⁷ E hivatalától minden bizonnyal megvált a legátus távozásával egyidejűleg, hiszen 1314-ben Péter állt a pozsonyi társasegyház élén.⁴⁸

A 14. század első két évtizedének adatai minden bizonnyal Philippus pályafutásának kezdeti, korai szakaszát érintik, hiszen jóval később is találkozunk nevével. Az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzékben az egri püspök fizetése kapcsán találkozunk Phylippus de Sardinia nyitrai esperes nevével.⁴⁹ Valamivel korábban azt olvassuk azonban, hogy a nyitrai káptalan pápai tizedeit Sebastianus nyitrai esperes, illetve az olvasókanonok fizették meg.⁵⁰ A látszólagos ellentmondás azonban könnyen feloldható, hiszen Philippus esetében maga a forrás igazít el bennünket, hogy az esztergomi főegyházmegye nyitrai esperességéről van szó, míg a második esetben a nyitrai székeskáptalan befizetése mellett nyilván sürgősségtelen volt külön pontosítani, hogy a nyitrai egyházmegyeről van szó. Ezt követően vélhetően egy 1341. április 6-án kelt forrásban találkozunk egy bizonyos Philippus Mameli nyitrai esperessel.⁵¹ Bár a név valamelyest különböző a Philippus de Sardiniaival való lehetséges azonosítást erősíti, hogy ezzel a sajátos névalakkal 1329-ben is találkozunk pápai oklevelekben. Ezekben rendre oristanói kanonoki javadalmával, pápai írnok minőségben szerepel.⁵² A köztes időszakból van még egy feltehetőleg szintén Philippus de Sardinia személyére értelmezhető adat. 1336. február 10-én XII. Benedek pápa kétéves időtartamra *conservatori* megbízást adott az oristanói érseknek, a bisarchiói püspöknek és az esztergomi esperesnek a Torres egyházmegyei S. Maria de Padulis ciszterci apátság jogainak védelmére.⁵³ Jóllehet név nincs megadva, mégis Philippusra értelmezhető az adat azzal a kiegészítéssel, hogy az esztergomi esperesség minden bizonnyal elírás nyitrai helyett. Ezt a feltevést egyfelől a pápai tizedjegyzék említett bejegyzése támogatja, másfelől az, hogy XII. Benedek parancslevelében az egyik megbízott annak az oristanói főegyházmegyének a vezetője volt, amelyiknek a székeskáptalanában Philippus javadalommal bírt. A másik megbízott egy szintén szardíniai egyházmegye vezetője volt, mint ahogy a

⁴⁷ AAV Reg. Av. 1, fol. 373r–380v.; MPV III. 185–196., 134. sz.; AOkl. III. 62. sz.; MNL OL DF 238652; AOkl. III. 119. sz. Vö. C. Tóth 2020. 47.

⁴⁸ C. Tóth 2020. 47.

⁴⁹ „[...] nomine Phylippi de Sardinia archidyaconi Nitriensis dyocesis Strigoniensis [...]” – MON. VAT. I/1. 215.

⁵⁰ „Item capitulum Nitirensis [...] solvit per Sebastianum archidyaconum et per lectorem.” MON. VAT. I/1. 187.

⁵¹ MES III. 418. A közlés megjegyzi, hogy 1341 körül (*circa*) kelt az oklevél. Vö. Maléth 2020. Adattár 175. sz.

⁵² LC J XXII. 45490, 45491., 45511. sz.

⁵³ AAV. Reg. Vat., vol. 121, fol. 32v.; MNL OL DF 291695; AOkl. XX. 50. sz.; LC B XII. 3242. sz.

jogvédelmet elnyert intézmény is a sziget egy másik egyházmegyéjében feküdt. Mindezek alapján feltehető, hogy a két személy – Philippus de Sardinia és a név szerint meg nem nevezett „esztergomi”, valójában nyitrai esperes – azonos volt.

Ez a felhatalmazás azonban azt is felveti, hogy e mandátum idején, 1336-ban a pápai kúriában tartózkodott, ami ellentmondani látszik a pápai tizedjegyzék adatának, amely szerint az egri püspök nevében fizetett. Dörögdi Miklós egri püspök 1331 márciusának végét követően tért vissza épp az avignoni udvarból,⁵⁴ Philippus pedig talán a pápai tizedszedőkkel került Magyarországra. A nevét említő bejegyzés a tizedszedés második és későbbi évek tételeit rögzítő rész előtt szerepel, így talán nem indokolatlan feltenni, hogy szereplése 1332-re, vagy legkésőbb 1333-ra tehető, majd pedig Philippus minden bizonnyal visszatért a pápai udvarba, és 1336-ban már ott kapta meg a *conservatori* megbízást. Ugyanígy a pápai kúriához köthető az 1341 körüli adat, hiszen az avignoni udvarban kelt a forrásban szereplő nyugta. Ez egyúttal közelebb is visz a megoldáshoz, hiszen elárulja, hogy a néhai Péter esztergom-szenttamási prépost által fizetendő 160 forint tartozást Philippus Mameli nyitrai esperes megbízottjától, Nicolaus Petri de Agriától vették át. Márpedig Péter esztergom-szenttamási préposti működésére 1337–1338-ban van adat, 1340-ben már utóda, Jakab szerepel. Péter egyúttal a nyitrai esperesség adminisztrátora is volt,⁵⁵ ami alkalmasint arra utal, hogy Philippus helyett ő igazgatta ezt az egyházigazgatási kerületet. Távollétét pedig a kúriai szereplés látszik alátámasztani.

Vannes, vagy más néven Johannes de Aretio már igen korán, 1308 nyarán felbukkan Gentilis pápai legátus környezetében. Az előtte folyó ügyekben hol tanúként, hol ügyhallgatóként működött közre, a legátushoz fűződő szoros kapcsolátát a források szóhasználata rendre visszatükrözi, Vannes neve mellett rendre a legátus káplánja, klerikus és *familiaris*a címzés olvasható. 1310. júliusáig e mellett osimói kanonoki minőségben említik,⁵⁶ majd ezt követően 1311. április-májusban Péter esztergom-szentgyörgyi préposttal, Albertinus de Parma, dubicai esperessel együtt Milisini János pozsonyi kanonoki javadalma ügyében *executorként* lép elő, de immár váradi kanonokként.⁵⁷ Maga az ügy sem érdektelen, hiszen, amint az 1311. április 7-i oklevélből kiderül: Milisini János legátusi jegyző és *familiaris* éppenséggel Gentilis közbenjárására nyerte el a pozsonyi kanonoki javadalmat. Igaz, János minden bizonnyal nem külföldi, hanem hazai klerikus lehetett.⁵⁸

⁵⁴ MALÉTH 2020. Adattár 150. sz.

⁵⁵ C. TÓTH 2019b. 62–63.

⁵⁶ L. részletesen Függelék I. 8.

⁵⁷ PÓR 1886. 198–202. III–IV. sz.

⁵⁸ C. TÓTH 2020. 73. és 578. jz.

Vannes társa, a legátusi bíróság előtt megforduló ügyekben hasonlóképpen sokszor és változatos szerepben feltűnő Albertinus de Parma ugyancsak kapcsolatba hozható egy magyarországi egyházi javadalommal. Első alkalommal 1309. május 5-én, majd a fentebb említett 1311. május 22-én említik dubicai esperesként,⁵⁹ míg a többi ügyben, amelyben közreműködött akár tanúként, akár ügyhallgatóként, esetleg jegyzőként vagy *executor*ként, rendre császári és pápai közjegyzői címe is megjelenik.⁶⁰

Gentilis magyarországi javadalommal is rendelkező embereinek sorában végül, de nem utolsó sorban meg kell emlékeznünk Sanctus, avagy Santius személyéről. Ő 1308. nyár közepe és 1309 júliusa között többször is szerepel az erdélyi püspökség betöltését övező peres eljárásban, mégpedig igen változatos megbízásban: hol a tanú, hol jogi képviselő (*procurator*), ügyhallgató, vagy éppenséggel *executor* volt. E források egyikének tanúsága szerint a bíboros káplánjáról van szó,⁶¹ ugyanakkor semmi jele annak, hogy külföldön bármilyen egyházi javadalommal rendelkezett volna, így akár az sem elképzelhetetlen, hogy ő éppenséggel magyarországi klerikusként került a legátus udvartartásába.

A hat vizsgált eset akkor válik különösen érdekessé, ha Gentilis udvartartásának egészéhez, ezen belül is az egyháziak számával vetjük össze azokat.⁶² A legátus magyarországi tartózkodása idején *familiája* tagjaként azonosított több mint hatvan fő közül annak mintegy fele, 28 egyházi személy volt.⁶³ E klerikusok alig több, mint egyötöde (21%) bírt egyúttal magyarországi javadalommal, és ez az arány valószínűleg még kisebb, ha a fentebb említett Santiust nem külföldinek tekintjük, ebben az esetben az öt fő, 17,8%-ot tesz ki. Amennyiben a magyarországi Milisini János esetének analógiájára feltételezzük – vélhetően joggal –, hogy mind a hat fő Gentilis közbenjárására nyerte el magyarországi javadalmát, akkor is feltűnően alacsony ez a szám annak fényében, hogy a pápai oldalkövet milyen kiterjedt javadalombetöltési engedéllyel (*facultas*) rendelkezett.⁶⁴

A vizsgálat e pontján érdemes azt kiterjeszteni néhány olyan külföldi egyházra is, akik ugyan sem Boccassinihez, sem Gentilishez nem köthetők, mégis magyarországi javadalomhoz jutottak a 14. század első két évtizedében. E cso-

⁵⁹ MON. VAT. I/2. 267.; PÓR 1886. 198–202. III–IV. sz.; AOkt. III. 38., 65. sz.

⁶⁰ L. részletesen Függelék I. 9.

⁶¹ MON. VAT. I/2. 267.

⁶² Az adatokat l. a Függelék II. táblázatban!

⁶³ Függelék II. 1–28.

⁶⁴ Ezen e képen egyébként a Gentilis által betöltött lengyelországi javadalmak arányát módosíthat, ennek vizsgálatától itt hely hiányában eltekintek.

port sem elhanyagolható, ugyanis közel olyan számot képviselnek, mint az eddig vizsgált csoport tagjai.

Összesen öt főről van szó, akik közül az első hármat az érintett magyarországi javadalom, a nógrádi esperesség is összeköt. Bittinus de Coneglano köztük az első, akivel első ízben 1304. január 16-án találkozunk. Ekkor a Petrus Leonardi de Garbo trevisói kanonok számára juttatott trentói prebenda ügyében a trevisói püspök és perjel mellett ő volt a harmadik *executor*.⁶⁵ Valamivel több, mint egy hónappal később, február 22-én XI. Benedek a vicenzai püspök felszenteléséig jogvédőket (*conservatores*) rendelt az egyházmegyébe, Bittinus mellett a padovai Szt. Jusztina apátját és a milánói esperest.⁶⁶ Március 17-én újra feltűnik Bittinus, ezúttal Teofil esztergomi prépost társaságában, a Mihály esztergomi érseket érintő pápai díjakról szóló kötelezvény szövegében. Neve mellett nem maradhat el a pápai kápláni cím, és megjelenik egy magyar javadalom, a nógrádi esperesi is.⁶⁷ Javadalszerzésére az adhatott alkalmat, hogy a prebenda üresedésben volt. Jóllehet ennek körülményei nem ismertek, ám az biztosnak látszik, hogy a kérdés megoldása a magyarországi javadalmak betöltésében esetlegesen megmutatkozó pápai befolyásban keresendő. Bittinus javadalmát esetleg annak köszönhette, hogy elődje a pápa előtt mondott le, vagy esetleg a pápai udvarban halálozott el? Bittinust megelőzőleg János viselte a nógrádi esperesi hivatalt 1296 és 1298 között, aki egy ideig Bicskei Gergely esztergomi választott érsek kancellárja volt.⁶⁸ Ez utóbbi megválasztása 1298 január-február között történt meg. VIII. Bonifác mindazonáltal tartózkodott attól, hogy megerősítse hivatalában, mivel Bicskei mind III. Andrással, mind a magyar főpap társaival konfliktusba került, és az 1290-től a magyar trónra vonatkozó jogigényét hangoztató nápolyi Anjouk oldalára állt.⁶⁹ Bicskei meg nem erősítésével, mint az jól ismert VIII. Bonifác a magyar trón feletti pápai döntőbíráskodást kívánta elősegíteni.⁷⁰ A sors fura fintoraként mind Bicskei, mind VIII. Bonifác halála az anagni merénylet következménye volt. Az, hogy az esztergomi főpap a pápai udvarban halálozott el, így az új érsek ki nevezésének joga is a pápát illette. Ez erőteljes befolyást biztosított az 1303 őszén XI. Benedek néven a pápai trónus elfoglaló egykori magyarországi pápai legátus

⁶⁵ AAV Reg. Vat. 51., nr. 248., fol. 64v.; RB XI. nr. 284.; MANTESE 1954. 326 (dátum nélkül).

⁶⁶ AAV Reg. Vat. 51., nr. 405., fol. 94v.; RB XI. nr. 467.; MANTESE 1954. 326.

⁶⁷ RC V Appendices 202: 2. jz.; CAMERALIA II. 1407. sz. A félreértés teljességgel kizárható, hiszen „dominus Bitinus de Coneglano, archidiaconus Neugradiensis in ecclesia Strigoniensi, domini pape capellanus” formában szerepel a forrásban. Teofil esztergom-szentgyörgyi prépostra l. CAMERALIA I. 3. sz.; C. TÓTH 2019b. 52.

⁶⁸ C. TÓTH 2019. (Esztergom) 89.

⁶⁹ Cf. SZENDE 2003.

⁷⁰ KISS 2018; MALÉTH 2020. 143–150.

Boccassini számára. VIII. Bonifác utóda pedig nem habozott élni ezzel a jogával, és ő nevezte ki az esztergomi egyház élére Bő nb. Mihályt 1304. március 31-én.⁷¹

1304. május 30-án a pápa engedélyezte Bittinusnak, hogy egyházi javadalmi bevételeit teljes egészében élvezze addig is, amíg a pápai udvarban, vagy máshol, de annak szolgálatában tevékenykedik.⁷² Arra a kérdésre, hogy melyek voltak ezek a bizonyos javadalmak, nehéz válaszolni, mivel itt „csak” pápai káplánként említik. Beszédes ugyanakkor, hogy az engedélyt kísérő azonos tartalmú pápai levelek címzettjei a trevisói Szt. Márton-egyház perjele, a concordiai dékán és Castellanus de Salomone pápai káplán, arras-i kanonok voltak, azaz nem elképzelhetetlen, hogy Bittinus ezekben az egyházakban is bírt egy-egy prebendával. Ezek közé számított a nógrádi is, erről tanúskodik az esztergomi érsek imént említett kötelezvénye. Ezt megerősíti az, hogy 1305. december 17-én azután ismét pápai káplánként és nógrádi esperesként találkozunk nevével egy lérídi kanonoki javadalom adományozás végrehajtójaként.⁷³

A fenti adatokat első ránézésre nehéz lenne bármilyen magyarországi legátusi megbízáshoz kötni, hiszen Boccassini követsége már 1303 tavaszán befejeződött. Mégis, úgy tűnik, hogy hozzá, azaz VIII. Bonifác korábbi magyarországi oldalkövete személyéhez kapcsolható, hogy Bittinus magyarországi javadalmat nyert. Az egyik erre utaló jel, hogy már 1304 elején egy trevisói kanonok ügyét bízta Bittinusra a közben pápává választott egykori magyarországi legátus. XI. Benedek maga is onnét származott csakúgy a vele mind magyarországi ténykedése idején, mind azt követően szoros kapcsolatot ápoló Altegradus de Lendenaria, aki Boccassini általános ügyhallgatója és kancellárja volt, majd pápaként Vicenza püspökévé tette.⁷⁴ Márpedig Bittinust is ugyanő, XI. Benedek nevezte ki Vicenza *conservator*árá arra az időre, amíg Altegradus felszentelése meg nem történik, és ezt immár aligha tekinthetjük a véletlen művének. Ahogy azt sem, hogy Boccassini egy másik familiárisa, Nicolaus Raynerii de Interamne is rendelkezett kanonoki javadalommal a trevisói egyházban.⁷⁵

Bittinust két firenzei klerikus követte a nógrádi esperesei javadalomban: Thomas de Frescobaldis de Florentia 1309 és 1311 között, majd Hugolinus Tadei de Frescobaldis.⁷⁶ Az előbbi már 1306-ban szerepel a forrásokban, ekkor Berardus salernói érsek nevében fizetett *servitiumot* Avignonban mint Landulfus nápolyi

⁷¹ BEKE 2003. 144.

⁷² AAV Reg. Vat. 51, fol. 166r; RB XI. nr. 907.

⁷³ AAV Reg. Vat. 52, fol. 26v; RC V. nr. 161.

⁷⁴ Személyére legújabban: Kiss 2019.

⁷⁵ MALÉTH 2020. Adattár 155. sz.

⁷⁶ MALÉTH 2020. Adattár 64, 201. sz.

érsek, a S. Angelus szerpap-kardinális⁷⁷ kamarása. 1309 és 1311 között egyszer *executori*, egyszer pedig pápai delegált bírói feladatot látott el. Ezekben az esetekben bíborosi kamarási mellett mindig feltüntetik nógrádi esperesi hivatalát is.⁷⁸ Thomas még 1311. május 15-e előtt meghalt, emiatt V. Kelemennek kellett betöltenie ezt az állást. Az oklevél sokat elárul a kinevezés körülményeiről. Thomas ugyanis a pápai udvarban halálozott el, így a prebenda betöltését a pápa magának tarthatta fenn. Miután a rezerváció a már említett Landulfus útján megtörtént, V. Kelemen a bíboros mellett ugyancsak kamarási feladatot ellátó Hugolinusnak adományozta a nógrádi esperesi hivatalt. Itt tehát a kapocs egyértelműen a bíboros személye, aki 1305 és 1312 között számos alkalommal segítette *familiája* tagjainak javadalom szerzését.⁷⁹

A kardinálisok döntő befolyását akár egy magyarországi prebenda elnyerésében jól példázza Robertus de Condeco esete. 1311. július 19-én Stephanus de Suisy a S. Ciriacus in Thermis áldozópap-kardinális⁸⁰ engedélyt kapott V. Kelemtől arra, hogy miután Robertus az Apostoli Szék előtt mondott le barsi esperesi állásáról, azt más alkalmas személlyel tölthesse be, még ha annak van is egyéb egyházi javadalma.⁸¹ Robertus barsi esperesi állását időben viszonylag jól be lehet határolni, hiszen elődje 1309-ben Miklós volt, utódaként pedig az 1316-tól Damján szerepel.⁸²

Robertus azonban nem ekkor, hanem már évekkel korábban felbukkan a kardinális környezetében. 1305. október 29-án Stephanus de Suisy franciaországi legációja okán kapott *facultasai* között szerepel, hogy lemondás útján megüresedett javadalmakra maga nevezhet ki klerikusokat, illetve káplánjainak más egyháziak halálával megüresedett székes- és társasegyház prebendákat juttathat.⁸³ Ezt követően egy szintén 1311. július 19-i pápai oklevélből megtudjuk, hogy Robertus de Condeco a kardinális előtt lemondott a sancerre-i (Bourges egyházmegye), Saint-Satur-egyház kanonoki állásáról, amelynek *collatiója*, a barsi esperesi állással együtt Stephanus de Suisy-t illette meg.⁸⁴ Ez pedig – a franciaországi java-

⁷⁷ 1294-ben V. Celesztintől nyerte a S. Angelus szerpap-kardinálisi hivatalát, amelyet 1312. október végi haláláig töltött be. HC I. 12., 49.

⁷⁸ Függelék I. 2. sz.

⁷⁹ Pl. LC V 128., 210., 403., 577., 1024., 1454., 2417., 4732., 5902., 6037., 6070., 6145., 8990., 9172.

⁸⁰ 1305. december 15-én nyerte le V. Kelemtől hivatalát, amelyet haláláig, 1311. december 11-ig töltött be. HC I. 14., 41.

⁸¹ AAV Reg. Vat. 58., fol. 172r-v.; RC V. nr. 7120.

⁸² C. Тóтн 2019b. 70.

⁸³ AAV Reg. Vat. 54., fol. 107r.; RC V. 2292–2293.

⁸⁴ AAV Reg. Vat. 58., fol. 172r-v.; RC V. nr. 7120.

dalom elnyerésének módja – tökéletesen egybevág a legátusnak adott *facultasok* adta jogosítványokkal.

Utolsó példám Johannes de Regio vaskai esperesé. Róla annyi biztosan tudható, hogy V. Kelemen idején a pápai kamara alkalmazásában állt, három forrás is erről tanúskodik.⁸⁵ Magyarországi egyházi javadalmának megszerzésére csak közvetett adat áll rendelkezésre. 1312. augusztus 18-án V. Kelemen Johannes érdemeinek méltatásával indokolta, hogy neki juttatja a páрмаi egyház préposti állását és egy kanonoki javadalmat, jóllehet már rendelkezik a zágrábi egyházban egy kanonoki prebendával, és a vaskai esperesi tisztség birtokosa.⁸⁶ Így itteni hivatalviselését e dátum elé helyezhetjük. Jóllehet a fenti adomány szövege meglehetősen frázisszerű, mégis rávilágít a javadalom megszerzésének lehetséges körülményére. Ez pedig nem más, mint a pápai kamarában végzett szolgálat, amelyet egy a kúriában megüresedett javadalommal honorált a pápa.

A fenti közel tucatnyi eset számos tanulsággal szolgál, és néhány óvatos következtetés levonására is alkalmas. Fontos hangsúlyozni, hogy mind a vizsgált személyek pályafutása, mind javadalomhoz jutásuk, mind támogatóik lehetőségei és tényleges beneficiális politikája számos egyedi sajátosságot mutat. Jóllehet a vizsgált időszakban Magyarországon működő pápai legátusok mozgástere a javadalmak adományozását biztosító *facultasok* terén bővülést mutat, ez nem járt együtt az ily módon magyarországi egyházi álláshoz jutó külföldiek számának szükségszerű emelkedésével. A javadalmak adományozásának eleve határt szabott az üresedés módja, hiszen csak a pápának fenntartott esetekre korlátozódott, ráadásul minden pápai legátus esetében voltak további (javadalom adományozási jog általi, számbeli, térbeli) korlátozó tényezők. Ezek mellett e specialis engedélyek (*facultates*) tényleges érvényesülését az is befolyásolta, hogy egyáltalán mennyi javadalom üresedett meg valójában.

A Magyarországon járt pápai legátusok közül Gentilis működése szolgáltatja a legtöbb adatot. Ezek azt mutatják, hogy a pápától nyert különleges, beneficiális engedélyek a gyakorlatban is működtek, ám azokat a fenti tényezők ténylegesen is korlátozták. A legátusi udvartartás, személyzet több mint két tucatnyi egyházi tagja közül alig egyötödük jutott külföldi klerikusként magyarországi javadalomhoz. Egy esetben pedig ezzel ellentétes jelenség tanúi lehetünk: Santius magyarországi klerikusként került Gentilis *familiájába*, és nyert kápláni állást.

⁸⁵ Függelék I. 13. sz.

⁸⁶ AAV Reg. Av. 1., fol. 23v.; MPV III. 478–479., nr. 521.

Boccassini esete más összefüggéseket is megvilágít. Egyházi személyzetéből legációja idején (1301–1303) senki sem jutott magyarországi egyházi álláshoz, nem úgy később, immár pápasága idején. Bittinus de Coneglano azok közé a klerikusok közé tartozott, akik XI. Benedek jóvoltából nyertek egyházi javadalmat, ez esetben éppen Magyarországon. Más, szintén e pápa által támogatott klerikusokat (Altegradus de Lendenaria, Nicolaus Raynerii de Interamne) és Bittinust a trevisói egyházmegye látszik összekötni, részben a közös származás (Boccassini / XI. Benedek, Altegradus), részben az ide vonatkozó pápai parancsok okán.

Más egyháziak – a Bittinust a nógrádi esperességben követő két Frescobaldi, valamint Robertus de Condeco – esetei arra világítanak rá, hogy egy-egy magyarországi prebenda elnyerésében mennyire meghatározó volt egy-egy bíboros szerepe. Kardinális tényezőnek számított ugyanis a *familiához* tartozás, akárcsak Johannes de Regio esetében, aki V. Kelemen bizalmasaként nyerhetett magyarországi javadalmat.

A Gentilis jóvoltából beneficiumot nyert személyek egy kivétellel – Gasparus de Montasia – megváltak attól, miután a legátus kíséretében ők maguk is elhagyták az országot, ami arra enged következtetni, hogy ezek a prebendák csak arra az időre szolgálták a kedvezményezettek ellátását, ameddig a legáció tartott. Más szóval, a legátusnak szóló *facultas* nem jelentett élethosszig tartó javadalom adományozást. Talán az is megkockáztatható, hogy az érintett javadalmakra szóló kinevezés érvényét veszítette a legátus távozásával, és miután így az üresedés nem a pápai udvarban következett be, következésképp a betöltés jogát sem tarthatta fenn a pápa magának. Gasparus vonatkozásában inkább azzal számolhatunk, hogy egy magyarországi javadalom elnyerése 1317-ben az éppen akkori avignon-i követséggel állhatott kapcsolatban, és ezért folyamodott érdekében I. Károly újabb javadalmak biztosítása végett XXII. Jánoshoz.

Philippus de Sardinia esete látszólag ellentmond a fenti hipotézisnek, miszerint a magyarországi javadalom viselést mintegy lezárta a legátus távozása a megbízási területről. Philippus Gentilis magyarországi működése idején, 1311-ben pozsonyi prépost volt, az 1330-as években, tehát jóval azután, hogy a legátus elhagyta az országot, nyitrai esperesként látjuk viszont. Azonban az adatok tanúsága szerint előbbi magyarországi hivatalától megvált, hiszen a köztes időben csak oristanói kanonoki állása, comói és varaise-i prebendái igazolhatók. A később az esztergomi egyházban viselt állása pedig immár a magyarországi pápai tizedszedésre vonatkozó aktuális pápai megbízás – Jacobus Berengarii, Raimundus de Bonofato és Jacobus de Lengres (1332–1337) *nuntiusok* és pápai adószedők kiküldésének – keretébe illeszkedett.

A fenti következtetések arra is rávilágítanak, hogy az olyan nagy jelentőségű tézis mint a külföldiek tömeges magyarországi javadalom foglalása nem csupán a 14–15. század fordulóján nem érvényesült, hanem az Anjou-kor elején sem igazolható. A még az olyan magától értetődő esetekben, amikor pápai legátus tartózkodott Magyarországon (1301–1303, 1308–1311) és viszonylag széles felhatalmazást nyert javadalmak betöltésére, akkor sem következett be azonnal a külföldiek nagyobb mértékű térfoglalása, a beneficiumok „előzönlése”. Úgy tűnik, hogy ennek természetes gátat szabtak az üresedések esetlegességei, a *facultasok* jogi korlátai, legyen szó azok kiterjedéséről vagy éppen hatályáról. Ugyanakkor a bíborosi vagy pápai *familiához* tartozás és a személyes kapcsolatok sokat segítettek akár egy magyarországi javadalom elnyerésében, ezek azonban sem számban, sem jelentőségükben nem jelentették azt, hogy külföldi klerikusok tömegesen szereztek meg és tartottak kezükben magyarországi egyházi beneficiumokat a 14. század első bő évtizedében.



Függelék

1. Külföldi pápai megbízottak – magyar egyházi javadalmak (1301–1312)

Nr.	Név	Javadalom / Magyarországi tisztség	Javadalom / külföldi tisztség	Javadalomviselés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbízás ideje	pápai megbízás tartalma	Forrás
1.	Bettinus / Bittinus de Coneglano	nógrádi esperes	pápai káplán	1304–1305	MALÉTH 2020. ADATTÁR 21. sz.	XI. Benedek, káplán	XI. Benedek	1304. 01. 16.	executor (Trento)	Reg. Vat. 51, nr. 248, fol. 64 ^v ; RB XI. nr. 284; Mantese 1954. 326 (dátum nélkül).
								1304. 02. 22.	conservator (Vicenza).	Reg. Vat. 51, nr. 405, fol. 94 ^v ; RB XI. nr. 467; Mantese 1954. 326
								1304. 03. 17.	[servitium kötelezvény / fizetés (Mihály esztergomi érsek)]	RC V Appendices 202: 2. jz.; Cameralia II. 1407. sz.
			pápai káplán (trevisói, concordiái, arras-i kanonok?)					1304. 05. 30.	facultas (javadalmak bevételei)	AAV Reg. Vat. 51, fol. 166r; RB XI. nr. 907.
			pápai káplán			V. Kelemen, káplán	V. Kelemen	1305. 12. 17.	executor (Lérda)	AAV Reg. Vat. 52, fol. 26v; RC V. nr. 161.
2.	Thomas de Frescobaldi de Florentia	bíborosi kamarás	bíborosi kamarás	1306–1311	MALÉTH 2020. ADATTÁR 201. sz.	Landulfus, nápolyi érsek, S. Angelus szerpap-bíboros	V. Kelemen	1306	servitium fizetés (Avignon, Berardus salernói érsek)	AAV Cam. Ap. Obl. et Sol. 2. fol. 7v; RC V. Appendices nr. 22.

Nr.	Név	Javadalom / tiszttség		Javadalomviselés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbízási ideje	pápai megbízási tartalma	Forrás
		Magyarországi	külföld							
		nógrádi esperes	bíborosi kamarás	1309–1311			V. Kelemen	1309	servitium fizetés (Avignon, Thomas, reggio-calabriai érsek)	AAV Cam. Ap. Obl. et Sol. 2, fol. 89r (AAV CD: fol. 58r); RC V. Appendices nr. 388
								1310	executor (Adria)	AAV Reg. Vat. 57, fol. 258r; RC V. nr. 6213.
								1311	pápai delegált bírósági (Toledo)	AAV Reg. Vat. 58, fol. 118r-v; RC V. nr. 6278.
								1311	servitium kötelezvény (Avignon, Robert, a S. Maria ad Capellam apátja)	AAV Cam. Ap. Obl. et Sol. 2, fol. 21r; RC V. Appendices nr. 161.
3.	Hugolinus Tadei de Frescobaldis	nógrádi esperes	bíborosi kamarás	1311	MALÉTH 2020. ADATTÁR 64. SZ.	Landulfus, nápolyi érsek, S. Angelus szerpap-bíboros	V. Kelemen	1311. 07. 15.	collatio (javadalom)	AAV Reg. Vat. 58, fol. 208r; RC V. nr. 7252.
4.	Robertus de Condeco	barsi esperes		[1309–]1311. 07. 19. e.		Stephanus De Suisy, áldozópap-bíboros (S. Ciriacus in Thermis bíborosi klerikusa, <i>familiaris</i>)	V. Kelemen	1311. 07. 19.	collatio (per resignatio-nem)	AAV Reg. Vat. 58, fol. 172r-v; RC V. nr. 7120.

Nr.	Név	Javadalom / Magyarorszá- g	Javadalom / tisztség külföld	Javadalomvi- selés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbi- zás ideje	pápai megbi- zás tartalma	Forrás
		kanonok (Sant-Satur, Sancerre, Bourges e.m.)		1305. 10. 29. u. – 1311. 07. 19. e.			V. Kelemen.	1311. 07. 19	collatio (per resignatio- nem)	AAV Reg. Vat. 58. fol. 172v; RC V. nr. 7121.
5.	Caspar de Montasia / Casparus de Montefia / Gasparus de Mont- effia		kanonok (Como), rector (Campania et Mariti- ma)	1304	MALÉTH 2020. ADATTÁJ 46. SZ.		XI. Benedek	1304. 02. 16. / 1304. 03. 21.	rector in spiritualibus (Campania et Maritima)	AAV Reg. Vat. 51. fol. 76v, nr. 310; RB XI nr. 349; AAV Reg. Vat. 51. fol. 110v, nr. 470; RB XI nr. 557.
								1304. 02. 29.	pápai kikül- dött bíró	AAV Reg. Vat. 51. fol. 93v, nr. 398; RB XI nr. 457.
			kanonok (Como), bíborosi ügyhall- gató	1308–1310		Gentilis de Monteflorum pápai <i>legatus a latere</i> , káplán	Gentilis de Monteflorum	1308. 06. 11.	legátusi kiküldött (vizitáció, Spalato)	Mon. Vat. I/2. 14–16.
			bíborosi káplán					1308. 07. 23.	tanú	Mon. Vat. I/2. 37.
			kanonok (Como), bíborosi káplán					1308. 11. 07.	tanú	Mon. Vat. I/2. 71.
								1308. 12. 06.	tanú	Mon. Vat. I/2. 131.
		erdélyi kanonok	–					1308. 12. 16.	?	Mon. Vat. I/2. 176.

Nr.	Név	Javadalom / tiszttség		Javadalomviselés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbízási ideje	pápai megbízási tartalma	Forrás
		Magyarországi	külföld							
		szatmári esperes (erdélyi kanonok)	bíborosi káplán					1309. 07. 14.	legátusi kiküldött bíró helyettes (Renerius dictus Zucyus de Tudercio <i>subdelegatus</i>)	MNL OL DF 287826; AOKlt. II. 695. sz.
			-							
		erdélyi kanonok	bíborosi káplán					1310. 04. 06. – 06. 17.	ügyhallgató, tanú	Mon. VAt. I/2. 98. AAV Reg. Av. 1, fol. 102r–104v; 108r–110v; MPV III. 129–136, nr. 131; MPV III. 152–153, 178–179, 185, 133. sz.
		-	bíborosi káplán							
		erdélyi kanonok, királyi káplán	kanonok (Como), prebendarus (Varanise), kanonok (Köln, exp.)	1317		I. Károly?, káplán	XXII. János	1317. 08. 17.	collatio (expectativa)	AAV Reg. Vat. 66. fol. 189v–190r. (AAV Reg. Av. 7, fol. 192r); LC J XXII. 4776. sz.
6.	Renerius dictus Zucyus de Tudercio / Renerius (Zucyus) de Collatzone	gömöri esperes		1309	C. Tóth 2019b. 75; MALÉTH 2020. ADATTÁR 179. sz.	Gentilis de Monteflorum pápai <i>legatus a latere</i> , káplán, klerikus, <i>familiaris</i>	Gentilis de Monteflorum	1309. 07. 14.	legátusi kiküldött bíró	MNL OL DF 287826; AOKlt. II. 695. sz.

Nr.	Név	Javadalom / tisztség		Javadalomvi- selés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbí- zás ideje	pápai megbí- zás tartalma	Forrás
		Magyaror- szág	külföld							
	(Raynaldus Carocci de Tuderto? / Raynerio, nato Con- radi Grassii deTuderto?)	esztergomi (székes- egyházi) esperes						1309. 10. 10.	tanú	MON. VAT. I/2. 361.
7.	Philippus de Sardinia (Philippus Mameli)		kanonok (Oristano)	1308–1311	MALÉTH 2020. ADATTÁR 175. sz.	Gentilis de Monteflorum pápai <i>legatus a latere</i> , káplán, klerikus, <i>fami- liaris</i>	Gentilis de Monteflorum	1308. 06. 17. – 08. 23.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 19–23.
								1308. 07. 23.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 37.
								1308. 07. 24.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 37–38.
								1308. 08. 03.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 43.
								1308. 08. 12. – 1309. 02. 06.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 46–53.
								1308. 09. 25.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 58.
								1308. 11. 04. – 1309. 04. 21.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 60–98.
								1308. 11. 08. – 12. 23.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 101–112.
								1308. 11. 10.	tanú	MON. VAT. I/2. 114.
								1308. 11. 27.	tanú	MON. VAT. I/2. 118.
								1308. 12. 04.	tanú	MON. VAT. I/2. 127.

Nr.	Név	Javadalom / Magyaror- szág	Javadalom- viselés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbi- zás ideje	pápai megbi- zás tartalma	Forrás
							1308. 12. 16.	tanú	MON. VAT. I/2. 139.
							1308. 12. 10. – 1310. 07. 02.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 154–177.
							1308. 12. 19.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 182.
							1309. 01. 08. – 07. 03.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 187–189.
							1309. 01. 08. – 07. 03.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 196–256.
							1309. 05. 03. 05. 05.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 265–267.
							1309. 05. 09. – 07. 08.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 298–300.
							1309. 06. 25. – 12. 24.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 307–352.
							1309. 08. 20.	általános ügyhallgató	MON. VAT. I/2. 355.
							1309. 10. 10.	tanú	MON. VAT. I/2. 361.
							1310. 07. 07. – 08. 02.	(általános) ügyhallgató	BAV MS Lat. nr. 3935, fol. 17v; MPV III. 100–101, nr. 126.
							1310. 03. 09. – 06. 17.	(általános) ügyhallgató	MPV III. 185, nr. 133.
							1310. 03. 29. – 03. 31.	(általános) ügyhallgató	AAV Reg. Av. I, 99r–107v; MPV III. 124–125, 130. sz.
							1309. 04. 11. – 08. 25.	(általános) ügyhallgató	AAV Reg. Av. I, fol. 25r–29v; MPV III. 471–474, 518. sz.

Nr.	Név	Javadalom / tiszttség		Javadalomvi- selés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbí- zás ideje	pápai megbí- zás tartalma	Forrás
		Magyaror- szág	külföld							
8.	pozsonyi prépost			1311	C. Τότῃ 2020. 47.			1309. 08. 30. – 1310. 12. 21. u.	(általános) ügyhallgató	AAV Reg. Av. 1, fol. 86r–98v; MPV III. nr. 105–124, 129. sz.
								1311. 05. 15. – 18.	általános ügyhallgató	AAV Reg. Av. 1, fol. 373r–380v; MPV III. 185–196, 134. sz; AOkt. III. 62. sz.
								1311. 07. 25.	tanú	MNL OL DF 238652; AOkt. III. 119. sz.
		kanonok (Oristano)				pápai írnok	XII. Benedek	1329. 06. 23.	executor	LC J XXII 45490. sz.
								1329. 06. 23.	executor	LC J XXII 45491. sz.
	nyitrai esperes				C. Τότῃ 2019b. 95.			1329. 06. 24.	executor	LC J XXII 45511. sz.
								[1332–1333]	[pápai ti- zedfizetés]	Mon. Vat. I/1. 215.
		esztergomi (= nyitrai) esperes						[1341 k.] 04. 06.	[solutio fizetés]	MES III. 408; AOkt. XXV. 201. sz.
								1336. 02. 10.	conservator	AAV. Reg. Vat., vol. 121. fol. 32v; MNL OL DF 291695; AOkt. XX. 50. sz; LC B XII. 3242. sz.
	Vannes (Johannes) de Aretio			1308–1311	MALÉTH 2020. ADATTÁR 204. sz.	Gentilis de Monteflorum pápai <i>legatus a littere</i> , káplán, klerikus, <i>fami- liaris</i>	Gentilis de Monteflorum	1308. 06. 14. – 08. 23.	(általános) ügyhallgató	Mon. Vat. I/2. 18, 23, 25, 33.
			kanonok (Osimo)					1308. 07. 23.		Mon. Vat. I/2. 37.
								1308. 08. 03.		Mon. Vat. I/2. 43.
								1308. 08. 17.	tanú	Mon. Vat. I/2. 49.

Nr.	Név	Javadalom- Magyaror- szág	Javadalom / tisztség külföld	Javadalomvi- selés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbí- zás ideje	pápai megbí- zás tartalma	Forrás
								1308. 08. 19.	(általános) ügyhallgató	Mon. Vat. I/2. 72.
								1308. 11. 05. – 07.		Mon. Vat. I/2. 71, 100.
								1308. 11. 10.		Mon. Vat. I/2. 114.
								1308. 11. 27.		Mon. Vat. I/2. 118.
								1308. 12. 04.		Mon. Vat. I/2. 127, 139.
								1308. 12. 09.		Mon. Vat. I/2. 106.
								1308. 12. 10. – 1310. 07. 02.		Mon. Vat. I/2. 154–177.
								1309. 02. 16.	procurator	Mon. Vat. I/2. 204.
								1309. 04. 07.	procurator	Mon. Vat. I/2. 193.
								1309. 04. 16.	tanú	Mon. Vat. I/2. 98.
								1309. 05. 09.		Mon. Vat. I/2. 195.
								1310. 03. 29. – 03. 31.	(általános) ügyhallgató	AAV Reg. Av. 1, 99r–107v; MPV III. 124–125, 130. sz.
								1310. 06. 12.	tanú	AAV Reg. Av. 1, fol. 102r–104v; 108r–110v; MPV III. 129–136, 131. sz.
								1310. 09. 30.	általános ügyhallgató	AAV Reg. Av. 1, fol. 23v; MPV III. 478– 479, nr. 521.
								1309. 04. 21.	procurator	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 41v; Mon. Vat. I/2. 264–265; AOkt. II. 610. sz; EO II. 106. sz.

Nr.	Név	Javadalom / Magyaror- szág	Javadalom / külföld	Javadalomvi- selés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbí- zás ideje	pápai megbí- zás tartalma	Forrás
		váradi kanonok						1311. 04. 07. – 05. 22.	executor (+eszter- gom-szent- györgyi prépost, Albertinus de Parma, dubi- cai esperes)	Pór 1886. 198–202. III–IV. sz.
9.	Albertinus (Albertinus) de Parma		császári és pápai közjegyző		MALÉTH 2020. ADATTÁR 3. sz.	V. Kelemen, káplán, Gentilis de Monteflorum pápai <i>legatus a latere</i> , káplán, klerikus, <i>fami- liaris</i>	Gentilis de Monteflorum	1308. 06. 14. – 08. 23.	tanú	Mon. Vat. I/2. 23.
								1308. 11. 27.		Mon. Vat. I/2. 118.
								1309. 08. 25.		Mon. Vat. I/2. 157.
								1309. 05. 05.		Mon. Vat. I/2. 267.
								1309. 08. 01.		Mon. Vat. I/2. 337.
								1309. 12. 25.	jegyző	Mon. Vat. I/2. 374.
								1310. 03. 29. – 03. 31.	(általános) ügyhallgató	AAV Reg. Av. 1, 99r–107v; MPV III. 124–125, 130. sz.
								1310. 06. 12.	tanú	AAV Reg. Av. 1, fol. 102r–104v, 108r–110v; MPV III. 129–136, 131. sz.
								1310. 09. 30.	általános ügyhallgató	AAV Reg. Av. 1, fol. 23v; MPV III. 478– 479, nr. 521.

Nr.	Név	Javadalom / tiszttség		Javadalomvi- selés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbí- zás ideje	pápai megbí- zás tartalma	Forrás
		Magyaror- szág	külföld							
10.	Santius							1309. 04. 21.	procurator	BAV Vat. Lat. 4013, fol. 41v; Mon. Vat. I/2. 264-265; AOKt. II. 610. sz; EO II. 106. sz.
		dubicai esperes						1311. 04. 07. – 05. 22.	executor (+eszter- gom-szent- györgyi pré- post, Vannes (Johannes) de Aretio)	Pór 1886. 198-202. III-IV. sz; AOKt. III. 38, 65. sz.
		krasznai esperes						1308. 07. 24.	tanú	Mon. Vat. I/2. 158.
		krasznai esperes, procurator (erdélyi káptalan)						1309. 04. 09. – 07. 02.	procurator	Mon. Vat. I/2. 192, 194-195, 211, 221, 228, 234, 1. Jz., 246, 250-252, 255.
		krasznai esperes						1309. 04. 30.	auditor	Mon. Vat. I/2. 191.
		krasznai esperes			Gentilis de Monteflorum pápai <i>legatus a latere</i> , káplán		Gentilis de Monteflorum	1309. 05. 05.	executor (+eszter- gom-szent- györgyi prépost, Albertinus de Parna, dubi- cai esperes, Vannes (Johannes) de Aretio)	Mon. Vat. 267.

Nr.	Név	Javadalom / Magyaror- szág	tisztség külföld	Javadalomvi- selés ideje	Szakirodalmi ref.	Familia	Kinevező	pápai megbí- zás ideje	pápai megbí- zás tartalma	Forrás
11.	Johannes de Reggio		pápai kamara klerikusa				V. Kelemen	1306. 10. 25.	vizsgálat	AAV Reg. Vat. 53, fol. 1v–2r; RC V. 1151. sz.
								1306. 10. 25.	vizsgálat	AAV Reg. Vat. 53, fol. 2r–3r; RC V nr. 1152; MVB nr. 8.
								1307. 07. 11.	vizsgálat	AAV Reg. Vat. 54, fol. 150r–151r; RC V nr. 2271; MVB nr. 12.
		vaskai esperes		(1312 e.)				1312. 08. 18.	collatio (non obstante)	AAV Reg. Av. 1, fol. 23v; MPV III. 478– 479, nr. 521.
		(vaskai esperes)	prépost (parma)	1312						

2. *Gentilis de Monteflorum* kísérete magyarországi legációja során⁸⁷

Nr.	Név	Tisztség (bíboros udvartartás)	Tisztség (legátusi kuriális ügyek)	A legáció alatt viselt egyházi hivatal	
				külföldi	magyarországi
egyházaiak					
1.	Albertus (Albertinus) de Tribuscalibus de Parma	káplán és familiáris	pápai és császári közjegyző	○	dubicaei esperes
2.	Angelus de Assissio	káplán és klerikus	○	○	○
3.	Angelus Theobaldi de Sancta Victoria		képviselő, pápai és császári közjegyző	○	○
4.	Bonunsegna de Perusia	kamarás	ügyhallgató	ravennai kanonok,	○
5.	Dionysius	káplán és penitenciárius	○	lektor (OFM)	○
6.	Franciscus de Columba	káplán és familiáris	○	szerzetes (OCist.)	○
7.	Fredericus de Bononia	orvos és familiáris	○	○	○
8.	Gasparus de Montasia	káplán	ügyhallgató	comói kanonok	szatmári esperes, erdélyi kanonok
9.	Guillelmus de Sanguinetto	káplán és familiáris	pápai és császári közjegyző, képviselő	○	○
10.	Henricus de Iascotil	klerikus, káplán	procurator	wrocławi kanonok	○
11.	Jacobus de Sancto Genesio	kamarás, káplán	○	osimói kanonok	○
12.	Johannes (Vangolus), filius domini Jacobi de Mevania	domicellus, familiáris	írnok, helyettes procurator, pápai és császári közjegyző	○	○
13.	Johannes Anglicus filius Henrici Lepetit	káplán	pápai jegyző	○	○
14.	Johannes de Firmo	káplán	○	○	○
15.	Johannes de Monte S. Martini	káplán és klerikus	○	○	○
16.	Johannes de Parma	klerikus	tanú	○	○
17.	Johannes de Pontecurvo	káplán	kivonatoló, javító, pápai és császári közjegyző	(brindisi kanonok)	○

⁸⁷ MALÉTH 2020. 7. táblázat alapján.

Nr.	Név	Tisztség (bíboros udvartartás)	Tisztség (legátusi kurialis ügyek)	A legáció alatt viselt egyházi hivatal	
				külföldi	magyarországi
18.	Johannes Ultramontanus	káplán és klerikus	○	○	○
19.	Petrus de Lana de Bononia	káplán és familiáris	○	○	○
20.	Petrus Gualterutii de Penna S. Johannis	káplán és familiáris	○	○	○
21.	Philippus (Philippucius) de Cingulo	domicellus, familiáris	írnok, helyettes képviselő, pápai és császári közjegyző	○	○
22.	Philippus de Sardinia	káplán és familiáris	általános ügyhallgató	oristanoi kanonok	pozsonyi prépost
23.	Renertus (Zucyus) de Collazone	káplán	○	○	gömöri / esztergomi esperes
24.	Robertus	klerikus, káplán	procurator	kujáviai ör- és wroclawi kanonok	○
25.	Salvus de Perusio	káplán és klerikus	○	○	○
26.	Sanctius	káplán	tanú, procurator, ügyhallgató, executor	○	krasznai esperes
27.	Yannes (Johannes) de Aretio	káplán	általános ügyhallgató, procurator	osimói kanonok	váradai kanonok
28.	N.	?	executor	perjel (S. Antonius de Montezario, Osimo e.m.)	○

Rövidítések

Források

AAV Reg. Vat.	Archivio Apostolico Vaticano, Registra Lateranensia
AOKLT	<i>Anjou-kor oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia.</i> Ed. KRISTÓ, Gyula et alii. Budapest–Szeged, 1990–
BAV	Bibliotheca Apostolica Vaticana
CAMERALIA	<i>Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536).</i> Szerk.: †LUKCSICS József – TUSOR Péter – FEDELES Tamás. (Collectanea Vaticana Hungariae vol. 9–10.) Budapest – Róma, 2014.
HEFELE – LECLERCQ	HEFELE, Charles Joseph – H. LECLERCQ: <i>Histoire des conciles d’après les documents originaux.</i> I–VIII/2. Paris, 1907–1921.
LC B XII	<i>Lettres communes de Benoît XII.</i> I–III. Ed. VIDAL, Jean-Marie. Paris, 1903–1911.
LC J XXII	<i>Lettres communes de Jean XXII.</i> I–XVI. Ed. MOLLAT, Guillaume. Paris, 1919–1947.
MES	<i>Monumenta ecclesiae Strigoniensis.</i> I–III. Ed. KNAUZ, Ferdinandus. Strigonii, 1874–1924. IV. Eds. DRESKA, Gabriel – ÉRSZEGI, Geysa – HEGEDŰS, Andreas – NEUMANN, Tiburcius – SZOVÁK, Cornelius – TRINGLI, Stephanus. Strigonii-Budapestini 1999.
MNL OL DF	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai fénykép-gyűjtemény
MON. VAT. I/1	<i>Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia – Vatikáni magyar okirattár I/1. Rationes collectorum pontificorum in Hungaria, 1281–1375. A pápai tizedszedők számadásai, 1281–1375.</i> Ed. FEJÉRPATAKY, Ladislaus. Budapestini, 1884.
MON. VAT. I/2	<i>Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia – Vatikáni magyar okirattár I/2. Acta legationis cardinalis Gentilis – Gentilis bíbornok magyarországi követségének okiratai 1307–1311.</i> Ed. PÓR, Antonius. Budapestini, 1885.
MPV III	<i>Monumenta Poloniae Vaticana III. Analecta Vaticana 1202–1366.</i> Ed. PTAŚNIK, Joannes. Cracoviae, 1914.
RB VIII	<i>Les registres de Boniface VIII.</i> I–IV. Ed. DIGARD, Georges et alii. Paris, 1884–1935.
RB XI	<i>Le registre de Benoît XI.</i> Ed. GRANDJEAN, Charles. Paris, 1905.
RC V	<i>Regestum Clementis papae V ex Vaticanis archetypis Sanctissimi domini nostris Leonis XIII pontificis maximi iussu et munificentia nunc primum editum cura et studio Monachorum Ordinis S. Benedicti.</i> I–X. Romae, 1884–1892.
THEINER	<i>Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia.</i> I–II. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1859–1860.

Szakirodalom

- BEKE 2003 BEKE Margit: Bő nembeli Mihály. In: *Esztergomi érsekek 1000–2003*. Szerk. BEKE Margit. Budapest, 2003. 142–145.
- BOESPFLUG 2005 BOESPFLUG Thérèse: *La curie au temps de Boniface VIII. Étude prosopographique*. Roma. 2005.
- C. TÓTH – HORVÁTH 2019 C. TÓTH Norbert – HORVÁTH Terézia: *A győri székeskáptalan archontológiája 1200–1458*. (A Győr Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 28. Publikationen des Diözesanarchivs von Raab. Quellen, Studien 28.) Győr, 2019.
- C. TÓTH 2017a C. TÓTH Norbert: Külföldiek a magyarországi káptalanokban (1375–1424). *Világtörténet* 7. (39.) (2017:1), 75–92.
- C. TÓTH 2017b C. TÓTH Norbert: A „mályuszi modell” érvényessége: vissza az alapokhoz? In: *Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században*. Szerk. VÉRTESI Lázár – VARGA Szabolcs. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis XVII.) Pécs, 2017. 11–34.
- C. TÓTH 2019a C. TÓTH Norbert: Préposti méltóság: pástortob a „zsebben”? (Kikből lettek egyháznagyok a Zsigmond-korban?). In: *Szent Márton és Benedek nyomában. Tanulmányok Koszta László emlékére*. Szerk. FEDELES Tamás – HUNYADI Zsolt. (Fontes et Libri 3.) Szeged – Debrecen, 2019. 113–128.
- C. TÓTH 2019b C. TÓTH Norbert: *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543*. (Subsidia ad Historiam Medii Aevi Hungariae Inquirendam 9.) Budapest, 2019.
- C. TÓTH 2020 C. TÓTH Norbert: *A pozsonyi társaskáptalan archontológiája 1204–1462*. Archontológia Prešpurskej kolegiátnej kapituly 1204–1462. (Subsidia ad Historiam Medii Aevi Hungariae Inquirendam 12.) Budapest, 2020.
- FEG 10 (POITIERS) VALLIÈRE, Laurent: *Fasti Ecclesiae Gallicanae. Répertoire prosopographique des évêques, dignitaires et chanoines de France de 1200 à 1500. X. Diocèse de Poitiers*. Turnhout, 2008.
- FÜGEDI 1974 FÜGEDI Erik: Mályusz Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon (Budapest, Akadémiai Kiadó 1971. 398 l.). (Ismeretítés). *Századok* 108. (1974), 1255–1258.
- HC *Hierarchia catholica medii aevii sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarium antistitum series*. I, [1198–1431], II [1431–1503]. Ed. EUBEL, Conrad. Münster, 1913–1914; *Hierarchia catholica medii et recentioris aevii sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarium antistitum series*. III [1503–1600]. Ed. EUBEL, Conrad. Münster, 1923.
- JUGIE 1990 JUGIE, Pierre: Les familiae cardinales et leur organisation interne au temps de la papauté d’Avignon: esquisse d’un bilan. In: *Aux origines de l’Etat moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d’Avignon. Actes de la table ronde d’Avignon (23–24 janvier 1988)*. (Publications de l’École française de Rome, 138.) Rome, 1990. 41–59.

- KISS 2019 Kiss Gergely: Altegradus de Cataneis de Lendenaria. Egy legátusi ügyhallgató a 14. század eleji Magyarországon. In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*. Szerk. Kiss Gergely. (DeLegatOnline Könyvek 1.) Pécs, 2019. 167–173.
- KOSZTA 2007 KOSZTA László: A pozsegai káptalan tagjai a XIV. század közepéig. In: KOSZTA László: *Írásbeliség és egyházszervezet. Fejezetek a középkori magyar egyház történetéből*. (Capitulum III.) Szeged, 2007. 113–131
- KOVÁCS 2019 KOVÁCS Viktória: Alter ego domini papae Nicolai III. Fülöp fermói püspök, szentszéki legátus magyarországi tevékenysége (1279–1281). In: *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*. Szerk. Kiss Gergely. (DeLegatOnline Könyvek 1.) Pécs, 2019. 117–166.
- MALÉTH 2020 MALÉTH Ágnes: *A Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata I. Károly korában (1301–1342)*. (DeLegatOnline Könyvek 2.) Pécs, 2020.
- MÁLYUSZ 2007 MÁLYUSZ Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest, 2007².
- MANTESE 1954 MANTESE, Giovanni: *Memorie storiche della chiesa Vicentina*. II. Vicenza, 1954.
- MEZEY 1979 MEZEY László: *Deákság és Európa. Irodalmi műveltségünk alapvetésének vázlata*. Budapest, 1979.
- PÓR 1886 PÓR Antal: Adalékok Gentilis bíboros magyarországi követsége okirataihoz. *Magyar Történelmi Tár* 3. (1886:9), 196–201.
- VAJK 2011 VAJK Ádám: „Mibe került ezen hűségi levél?” Kőszegi Miklós győri püspöksége és az országos politika. In: *In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*. Szerk. NEMES Gábor – VAJK Ádám. Győr, 2011. 411–440.
- ZACOUR 1975 ZACOUR, Norman P.: Papal Regulation of Cardinals’ Households in the Fourteenth Century. *Speculum* 50/3. (1975), 434–455.